

MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALARDA BILISH JARAYONLARINING RIVOJLANISHI

Alimova Maysarabonu Haqberdi qizi

O'zbekiston milliy universiteti Jizzax filiali
"Psixologiya" kafedrası', 1-bosqich magistranti.

Annotatsiya. Ushbu maqola maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni bilish jarayonlarining rivojlanib borishiga bag'ishlangan bo'lib, maqolada bolaning sog'lom har tomonlama kamol topib shakllanishi, ularning bilim olishga bo'lgan qiziqishlarini oshirishda ota-ona va tarbiyachilarning o'rni haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: o'yin faoliyati, xotira, diqqat, tafakkur, sezi maktabgacha ta'lim.

Bog'cha yoshidagi bolalarga beriladigan tarbiya, shaxsiy gigiena, ma'daniy va mehnat malakalarini shakllantirish rivojlantirish ijtimoiy axloq va estetik didning dastlabki kurtaklarini hosil qilishga qaratilishi lozim.

Maktabgacha ta'lim tizimining eng muhim vazifasi bola shaxsini har tomolama maktabga tayyorlash hisoblanadi. Albatta bu jarayonni amalga oshirishi bilish jarayonlarining rivojlanib borishi muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilib ko'radigan bo'lsak maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarda bilish jarayonlarini rivojlantirish haqida turli metod va ma'lumotlar mavjud. Bog'cha yoshidagi bolalarda bilish jarayonlarining rivojlanishi jadal kechadi.

Nishonova Z. "Rivojlanish psixologiyasi" kitobida bilish jarayonlarining rivojlanishini qo'yidigicha talqin etadi "Bola ranglarni bir – biridan jadal farq qilolmaydi. Unga ranglarning farqini bilishga yordam beradigan o'yinchoqlar, rangli kiyimlar, rangli qo'tichalar va shu singari o'yinchoqlar berish maqsadga muvofiq.

Bola suratni idrok qilayotganda kattalar turli xil savollar bilan ularni tahlil qilishga o'rgatish lozim.

Bu yoshdagi bolalar diqqati ixtiyoriyorsiz bo'ladi. Ixtiyorsiz diqqatning o'sib borishi uchun o'yin muhim rol o'ynaydi. Xotiraning o'sishida turli o'yinlarning ahamiyati katta.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning xotirasi ko'rgazmali-obrazli bo'lishi bilan xarakterlidir. Bolada ko'proq ixtiyorsiz esda qoldirish va ixtiyorsiz esga tushirish ustunlik qiladi. Bola so'zlarni hech qanday ma'nosiz takrorlayveradi. Ammo keyinchalik kattalarning ta'sirida, ixtiyorsiz esda qoldirish ham asta-sekin rivojlanib boradi. Bola ravshan va emotsional materiallarni oson esda qoldiradi.

Uch yoshar bola taasurotlarini bir necha oy saqlab turishga qodir hisoblanadi. Xotiraning o'sishida turli o'yinlar, mashg'ulotlar, she'r yodlash, ertak va hikoyalar aytish hamda sayr paytida ko'zatish ishlarini olib borish yordam beradi. Ushbu yoshdagi bolalar yangi so'zlarni ham hatto chet tilidagi so'zlarni ham osongina eslab qoladilar. Lekin, bolalar materiallarni oson esda qoldirsalar ham, ularning ko'pini ma'nosiga tushunmaydilar va ularni nutqida foydalanishga qiynaladilar. Kattalarning vazifasi bolalarni mumkun qadar ko'proq so'zlarni va tasavvurlarni eslab qolishgagina emas, balki ular uchun tushunarli, foydali bo'lgan bilimlarni egallashiga erishishdan iborat.

Bog'cha yoshidagi bolalarda turli sohaga doir savollarning to'g'ilishi ular tafakkurining faollashayotganidan darak beradi. Bola o'zining savoliga javob topa olmasa yoki kattalar uning savoliga ahamiyat bermasalar undagi qiziquvchanlik suna boshlaydi. Odatda, har qanday tafakkur jarayoni biron narsadan taajjublanish hayron qolish va

natijada turli savollarning to'g'ilish tufayli paydo bo'ladi. Ko'pgina ota-onalar va ayrim tarbiyachilar agarda bolalar ortiqroq savol berib yuborsalar "ko'p mahmadona bo'lma" "Sen bo'nday gaplarni qayerdan o'rganding?" deb koyib beradilar. Natijada bola uksinib o'z bilganicha tushunishga harakat qiladi. Ayrim tortinchoq bolalar esa hech bir savol bermaydilar. Bunday bolalarga turli mashg'ulotlar va sayohatlarda kattalarning o'zlari ham savol berishlari va shu bilan ularni faoallashtirishlari lozim.

Kichik yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlarini o'rgangan A.N.Golubevaning fikricha noqulay sharoitda bolaga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish unda o'jarlikni paydo qiladi. Shuningdek, bu yoshdagi bolalarning o'jarligi doimiy bo'lmaydi, masalan o'z tengdoshlariga nisbatan o'jarlik qilish axyon – axyondagina ro'y beradilar, ular asosan katta yoshdagi odamlarga, tarbiyachiga yoki oila a'zolarining birortasiga o'jarlik qiladilar. A.P.Larining tadqiqotida esa noqulay va nomaqbo'l tarbiyaviy shart – sharoitlarda qaysarlik juda erta xatto uch yoshda xam ifodalangan. Dastlab o'jarlik ba'zi – ba'zida ro'y beradi, lekin u hech qachon barcha katta yoshdagi kishilarga qaratilgan bo'lmaydi, binobarin uning obykti alohida shaxs hisoblanadi. Bola xarakterining bu xususiyati muhitning notug'ri tarbiyaviy ta'siri oqibatida biror darajada barqarorlashsa, keyinchalik ko'pchilikka qaratilgan, umumlashgan shaklga kira boshlaydi. O'jarlik bir guruh odamlarga yo'nalganligini ham o'chratish mumkun.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak maktabgacha ta'lim O'zluksiz ta'limning boshlang'ich qismi hisoblanadi.

Bu yosh davrida bolada o'qishga bo'lgan qiziqish uyg'onadi. Bolada bilish jarayonlarining rivojlanib borishi uchun ota – onalar tarbiyachilar bolaga bo'lgan qulaymuhitni yaratish va bolaga to'g'ri munosabatda bo'lishi lozim.

Hozirgi kunda yoshlarimiz barkamol shaxs bo'lib ulg'ashi uchun barcha sharoitlar yetarli. Bu haqida muhtaram prizidentimiz asarlarida ta'kidlab o'tgan.

"Yoshlarimiz ulug' ajdodlarimizning munosib vorislari bo'lishi ular kabi ulkan maqsadlar sari intilib yashashi va yuksak marralarga erishishi uchun barcha shart-sharoitlarni yaratishimiz zarur."

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Z.N Nishonova, N .G. Komilova, P.U.Abdullayeva, M.X . Xolmonova "Rivojlanish Psixologiyasi"
2. 2) G`oziyev "Ontogenez psixalogiyasi"
3. 3). Sh.Mirziyoyev "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi."